

*Acta synodi Frisiae Occid., Leowardiae caelebratae
anno 1592, begonnen den 6 Junij.*

1. Nae ordentlijcke versaeminge der gecommittierden dienaeren ende ouderlingen deser provinciae van Westfrieslandt binnen Lieuwarden anno 1592 desen 6 Junii is nae den anroepinge van den naeme des Heeren tot praeses hujus synodi gecoeren D. PASCHASIUS BAERS, dienaar der stadt Lieuwarden, ende tot scriba JOANNES PETRI DUIREWOUTD, dienaar te Beetgum.

1) Deze geheele verklaring is door Herconius zelf geschreven en ondertekend.

2. Naemen der volmachten classium op desen sijnodum verschenen zijn dese:

van Lieuwarden: PASCHASIUS BAERS, dienaar aldaer, JOANNES PET. DUIREWOUT, dienaar te Beetgum, als dienaers, WILLEM STEVENS, ouderlinck opt tBill, ende JELGER FEITZEMA, rentemeester, ouderlinck te Lieuwarden, als ouderlingen;

van Dockum: JOANNES NICOLAI, dienaar aldaer, THEODORICUS HARCO, dienaar te Hantumhuisum als dienaers, ARNOLDUS ANNIUS, dienaar te Reisum, HALJCO SCHROER, ouderlinck, als ouderlingen;

wt Sneker classe: HARMANNUS LUININGA, dienaar te Sneeck, LAMBARTUS LEVINCK, dienaar te Balck, als dienaers, JOANNES AVERNEUS, dienaar te Goijnga, CLAES JELMERSZ, ouderlinck te Sneeck, als ouderlingen;

ex Bolsvardiana: PETRUS HARRITIUS, dienaar te Bolswardt, ANTHONIUS DIRCKSZ, dienaar te Waarkum, als dienaers, item FREDERICUS COUDUM, n. aldaer dienaar, ende OCKO JACOBSZ als ouderlingen;

ex Franekerana classe: SIBRANDUS VOMELIUS, dienaar te Oosterbierum, ende HARMANNUS ELCONIUS, dienaar te Harlingen, als dienaeren, ende DIRCK WILLEMSZ, ouderlinck te Harlingen, ende SAECKE JANSSZ, ouderlinck te Winzum, als ouderlingen.

3. Naedat die credentie ende instructiebrieven zijn doorgelesen ende approbiert, zijn herlesen de acta sijnodalia te Dockum, verleden jaer 1591 gesloeten, ende die men verbeteren ende effectueren sal, angeteikent in desen navolgens.

4. *Attestatie van de proclamatie.*¹⁾ — Is vorder in desen jegenwoordigen sijnodo raetzaem geacht ende eendrachtich besloeten, dat die dienaeren gelijcheyt int trouwen ende bevestigen des huiwelijx sullen houden ende, soe deene persoen des huiwelijx wt een ander dorp is, sullen dan hen boeden niet allien op beide plaetzen neemen, maer ooc getuichenisse des dienaers brengen an den dienaar, die se befestigen sal, dat int verkondigen haerder boeden ende echt geen verhinderinge sij gecoemen.

5. *Comediespelen.* — Belangende comedie ende tragediespelen sal men blijven bij tbesluit des nationalischen sijnodi Dordrac. daerop gemaekt in den 26 vraege, ter tijt generael sulx weder werde verandert.

6. Vant tgebruick ende invoeren der psalmen D. ALDEGONDAE is raetzaem acht noch te blijven bij tbesluit des generaelen sijnodi Hagens. daarvan gemaect, totdatter oock anders in kan gemiddelt worden.

¹⁾ De marginalia zijn later bijgeschreven.

7. *Van sijn waeren bij ledemaeten te coopen.* — Op het voorstel, oft men niet verbonden zij met den ledemaeten der kercken zijn neringe ende coophandel alleen te doen ende zijne waeren te haelen, is gesloeten, dat hoewel sulx wel behoorde, nochtans jider moet vrijstaen tot zijn eigen discretie, want niemant hiertoe gedrongen ofte geduongen behoert te worden, dewijle die giest Goedis ende waere liefde hierin de leitsman is.

8. Is besloeten, dat men bij den E. H. sal anhouden om executie des placquets van den ontheiliginge des sabbaths, oock dat sulx nae den middach worde geweert.

9. Achtervolgende de E. heeren placquet ende der dienaeren begeerte sal men blijven bij tgebruick ende anneemen der pastorijen hier te lande.

10. *Waer men classes holden zall.* — Is geresolvierdt, dat men gien classen per vices op de dorpen sal houden, maer dat men sal blijven bijt oude gebruick deser provinciae.

11. Het jegenwoordich sijnodus acht wel nodich te vorderen het nationale sijnod., soe dese kercke wat goets (gelijk noch gehoopt wordt) daerdoer konde beschien, ende soe sulx oock met bewillinge ende autoriteit des gebuerlijchen overicheits konde te wege gebracht worden, waervan men met wlandische dienaren sal communicieren, opdat elck in zijn provincie hiertoe de bequaempste middelen brucke.

Dan dewijle de kercke te Ampsterdam van den laesten nationali sijnodo verordent ende belast is ter bestembder tijt het generael sijnod. te vorderen, is raetzaem geacht oock van desis sijnodi wegen an die van Amsterdam metten eersten te schrijven, vermids haer tijt van sulx te doen lange overstreken is. Ende om soe te schrijven is gecommitteert D. PASCHASIUS BAERS, dienaar binnen Liuverden.

12. *Van tot anderen classen te gaen.* — Op den generaelen questie, oft dienars in andre classen gaen moegen, alst hen belieft, ten twieden oft men die sonder attestatie sal anneemen, ende ten darden oft men classen niet censurieren sal, die hiertziegens doen, is gesloeten opt eerste punct: neen, nisi causa, maer op die tuiede ende darde vraege sal men de generale acten naefolgen.

13. Tziegens de onachtsaemheit ende naelaetinge des kijnnderdoops is voorhans die beste raedt, dat men volge den 25 vraege ende beantwordinge in generali sijnodo Dordrac., noemelijke dat die dienars Jesu C. soe publice als privatim wt Goedis h. woordt leeren den gront van der sacramenten gebruick ende straffen ende wijsen aen die duaelingen met hun perijckels ende voorts, dat dan die dienaers een goede wandel leidende alsoe dat volck moegen trecken.

14. Men acht nodich, dat men bij den E. heeren anholde, dat die vroeme schoelmeisters deser provincie moegen versien worden met eerlijck onderhoudt. Welcke request JOANNES P. DUIREWOUTD schrijven sal ende met D. PASCHASIO BAERS sijnodi nomine niet allien onderteikenen maer tzaemen an den E. heeren alsoe overleveren.

15. *Lijckpredigen.* — In die lijckpredikinge sal men sic regulieren nae het nationael besluit van Dordrecht, staende aldaer in de 6 artijckel van de vraegen der sacramenten.

16. *Van den doop der 13, 14 jaeriger kinderen.* — Op de vraege, oft men kijnderen van 12, 13 ofte 14 jaeren mach doopen sonder eenige belijdenisse des geloeffs, is gesloeten, dat het stichtelijck sal zijn, dat ze voer den doop aldaer recitieren Sijmbolum apostolorum ende dat Onse Vaeder etc.

17. *Van den doop der ongedoopter ouderen kinderen.* — Belangende die vraege, soe bij ons ongedoopte ouderen den doop met ons voor recht bekenden ende die nochtans an haerselver dorch schaempte ofte ander suacheit niet ontvingen ende daerentusschen hen kijnderen ter doope presentierden, oft men soedaenige kijnderen den doop behoerde te weigeren om der ouderen wille, ter tijdt de ouders sic eerst lieten doopen, is des sijnodi antwoordt: dewijle die kijnderen der ouderen misdaet niet sullen draegen, item dewijle de doop opt tverbont Goedis gegrondet is, dat men geensins soedaenige kijnderen den doop behoert te weigeren, maer dat men se sal doopen om dese ende andere reden meer.

18. Is gesloeten, dat niemandt opt sijnodum kuerstemme hebben sal, dan die a classibus gecommittiert coemen met credentie ende instructiebrieven nae oude gebruik deser provincie na de nationale acten.

Den 7 Junij nae gedaene gebeth.

19. Is raetzaem ende stichtelijck geacht, dat PETRUS BERCK, nu present in sijnodo, hem om der vreden wille onthouden sal wt dese sijnodale vergaedinge, soelange die saecke van Bolswerdt hier sal gehandelt zijn. Welcker sijnodi besluit PETRUS VOSS. naefolgende is wtgeweken met protestatie, dat hij niet als parthije maer om der liefden wille sulx dede, dat hij wtginc.

20. Op den vraege des borgemeisters ANNE SIURDSSZ, an BOGERMANNO gedaen, ende de ouderlingen daerbij, oft BOGERMANNUS den borgemeister ANNE SIURDSSZ acht ofte geacht heeft voor een lidtmaet ofte hoeft der conspiranten ofte seditiuesen, hebben geantwoordt: neen, ende dat sij noit

sulcke suspicie van den borgemeister hebben gehadt belangende den personen in den brieff, van HERMANNO LUININGA an D. BOGERMANNO vorss. gess.

21. Naerdien de questie tusschen ANNE SIURDSZ, borgemeister van Bolswerdt, ende D. ROMBERTUS BERGANUS, rector scholae Harlingen., ter centre op ende tziegens D. JOANNEM BOGERMANNUM, dienaar des h. evangeliums binnen Bolswerdt, met eenige andere ut den kerckenraedt vandaer ter andere sijden den sijnodo an beider syden is voorgesteld met hen defensijen ende discursen daertoe dienende, soe ist dat het sijnodus geresolvierdt ende raetzaem geacht heeft om verscheiden reden (naerdien de vorss. personen hen saeck absolutelije des sijnodi ordel hebben onderworpen) dat alle voorgaende questien, geresen soe wt den brieff van HERMANNO LUININGA, an BOGERMANNO gess. in anno 1591 van seker seditie houdende, als wt eenige ander oorsaeken geresen, sullen alhier versoent ende begraeven werden, ende waerin an beider sijden vergrepen is, dat ze malcander sullen bidden sulx om Goedis wille te vergeven ende ten besten te houden ende int vier der liefden alles te verteeren ende daerop alle acten, schriften ende monumenten henne questien angaende sijnodo sullen overleveren om hier datelijck verbrant te worden, daerbeneven dat oock gecassiert sullen wesen nae dato deses alle absente instrumenten, brieven ende schriften, die daer moegen overich zijn eenige van henne questien belangende, ende sullen nae desen malcanders eere an beide sijden vorderen nae hen vermoegen, daer het moegelijck sal zijn, dewijle meer wt onverstant als wt quaetheyt in desen verloepen is, van welke versoeninge een formulaer den gemeente van Bolswerdt publijk sal worden voorgesteld op de stichtelijckste manier, die men kan vijnden.

22. Alsoe parthijen vorss. nae voorlesinge deser voorgaende acte ende des geaccorderden formulaers lestelije (dorch neerstige vlijt ende des sijnodi anhouden ende beleidinge) an beide sijden hebben bewillicht, soe is datelijck de vorss. versoeninge geschiedt ende naegecoemen van beider sijden met openbaere hantgevinge ende chrijstelijcke woorden nae luidt der vorss. acte sonder eenige simulatie ofte exceptie, onder welke versoeninge PETRUS BERCK ooc begrepen worde.

Den 8 Junij nae anroepinge van den naeme des Heeren.

23. Is geresolwierdt, dat parthijen vorss. sullen in weerden houden ende achtervolgen hun angeoemen vereeniginge ende vredehandel, hier voor den sijnodo van beide sijden accorderd, sonder nije invijdinge ofte eenige exceptie ende bij faute van dien, dat de overtreder behoert kerckelijck gestraft te worden. Belast volgens dien het vorss. sijnodus beide parthijen in den naeme Jesu C. haer nae den vorss. vrede te

regulieren ende niet meer te attentieren. Welcke jegenwoordige acte gesloeten is, vermids die questie van nieus is in sijnodo desen 8 Junij geroert dorch den borgemeister ANNE SIURDSSZ, daerom oock ANNE SIURDSSZ vorss. insonderheit belast wordt sic nae desen besluit nae desen tijt te regulieren.

24. Is geresolwierdt, dat onse l. weerde metbroeder HARMANNUS ELCONIUS, nu jegenwoordich dienaar binnen Harlingen, op den 18 Junij eerstcoemende, nae hij binnen Bolswerdt gepredict sal hebben, dat formulaer bij parthijen, hier an beider sijden ingewillicht belangende hen versoeninge in sijnodo geschiedt, den gemeente binnen Bolswerdt van den prediestoel sal voorstellen met stichtelijke reden, ende dat PETRUS HARRITIUS voor geen parthije desen belangende van sijnodo wordt geacht, maer daerbuiten is.

25. Belangende het vertrecken BOGERMANNI van Bolswerdt tot Campen nae luidt der beroepinge, van die van Campen op BOGERMANNI persoon gedaen, is geresolwierdt niet sonder droeffnisse, dat D. JOANNES BOGERMANNUS volgende zijn consciencie vrijgesteld wordt te vertrecken van Bolswerdt nae Campen, doch soe het mogelijk is, nijet voor Jacobi eerstcoemende om verscheiden reden.

26. Belangende het voorstel D. SIBRANDI VOMELI ende RUARDI ACRONI is van sijnodo geaccordiert, dat die schriften ende monumenten soe in die classicale ende sijnodale bijeencompsten, die daer overich zijn, volgende het montlijk besluit des lesten sijnodi van Dockum angaende die questien, tussehen D. RUARDUM ende SIBRANDUM VOMELIUM gehadt tziegens den deputatos des sijnodi te Harlingen anno 1590, voorts sullen overgesonden worden an SIBRANDUM, dienaar te Harlingen, om voorts verbrand te worden ende alsoe die memorije van dien wtgewischt te worden, twelek den deputatis classium belast wordt datelijk te beschicken.

27. In den saeck van MARTEN EVERTSSZ is besloeten (nae hij den sijnodo onder ander reden ende wederreden geantwoordt hadde, dat hij op giene dienars leere ofte leevent deser provintie wat hadde te seggen) dat die classes sullen vergaederen die clachten tegens zijn persoon ende die den deputatis sijnodi overschicken om daernae daerin te handelen naer behoeren. Middelertijt sal MARTEN vorss. ernstich vermaent worden hem stil ende tuchtich voortae te draegen ende dat hij Goedis wordt hoere, dat hij hem oock vant predicampt onthoude, ter tijt dat hij een lidmaet der gemeente Chrijsti geworden, daernae wettelijke tot den dienst verordent sij, daerbenevens dat hij JOANNEM BLIJENSTEIN nae desen niet meer lasteren sal, dewijle het sijnodus een goet gevoelen van JOANNE vorss. heeft.

28. Angaende het 39 artikel des lesten sijnodi van Dockum is alsoe te verstaen, dat niet allien die dienaeren in die steden sullen in die classicale vergaederinge present zijn ende stemmen hebben, maer oock tuie ouderlingen wt der stadt sullen desgelijcken moegen coemen ende als leden des classis stemmen hebben.

29. Naerdien dese drie dienars niet langer bequaem zijn tot den dienst des h. evangeliums, als naemelijk GERBRANDUS, dienaar tot Minnerschae vermits zijn ouderdom ende volgens zijne feilen des verstants, item GERARDUS RAPHANUS, dienaar toe Marsum, ende SIXTUS WIBIUS, dienaar te Marrum, beide met suaere passien van Godt den Heere besocht, alsoe dat sij vermits crancheijt thom deele suacsinnich zijn ende dorchdien haere kercken niet koenen bedienen etc., is raetzaem ende hoechnodich geacht, dat men sulx den E. heeren bij requeste sal verthoonen ende voorts daerin van den E. H. versoeken een redelijck jaerlijx pensie ofte alimentatie voor deze miserabile persoenen tsij dan wt slants kiste ofte benefietiegoederen oft dorch andere middelen, die den E. heeren nae haere mildicheijt ende wijsheijt believen sal, ten einde de heerlijke gemeinten met ander goede dienaers versien mochten werden etc.

30. Is noch geresolvierdt, dat bij requeste den E. heeren sampt zijn G. sullen remonstriert worden thinhouden van den 5, 11, 17, 19, 22 ende 41 artikel des lestgehouden sijnodi van Dockum metten 8 artikel desis jegenwoerdigen sijnodi ende daerop te versoeken executie ende effect volgens der E. H. plaacaeten etc.

31. Welcke request met dat ander request des voorgaenden 29 artikels schrijven sal JOANNES P. DUIREWOUTD, als scriba sijnodi ende onderteikenen met D. PASCHASIO BAERS, praeside ende voorts alsoe ooc sijnodi nomine onderteikent an den E. H. vorss. tsaemen presentieren ende overgeven etc.

32. Belangende de 26 artikel des lesten Dockumer sijnodi is om reden gestelt in handen der gedeputierden hujus sijnodi.

33. Op SIBRANDI VOMELI voorstel is besloeten, dat het classis van Franeker tuie wt hen classe sullen kiezen ende committieren, die sijnodi nomine dat boeck van SIBRANDO vorss. overgeseth sullen visiteren.

34. Wordt den classi te Franeker belast, dat sij onsen l. b. JASPERUM, nu dienaar toe Winzum, in alle moegelijcheijt bij den gemeente aldaer een eerlijck onderhoudt sullen becoemen ende, soet daer nijet kan tewege gebracht worden, dat het classis bij den E. heeren Staeten anhoude om sulx te verkrijgen.

35. Is raetzaem geacht, dat PASCHASIUS ende JOANNES P. DUIREWOUTD

nomine sijnodi schrijven an **BARTHOLOMEUM N.**, dienaar nu in Slijckenburg, hem vermaenende zijn credituers te voldoen, zijn dronckendrincken ende andere lichtveerdicheijt nae te laeten ende ergernissen voortaan te schuwen etc.

36. **JOANNES NICOLAÏ**, dienaar te Dockum, sal sijnodi nomine een request schrijven an den **E. heeren**, twelck **JOANNES P. D.** als scriba ende **D. PASCHASIUS BAERS** praeses nomine sijnodi sullen ondersss., daerin voor **OLFARDO N.**, nu dienaar te Ferwert, versocht sal worden dat den **E. H.** believe **OLFARDO** vorss. sjaers wt te keeren seker pensije, bij apointemente te Franeker anno 1589 van den **E. H.** den gemeente te Ferwert gegunt tot onderhoudinge eens dienaers, om reden in den requeste verhaelt etc.

37. *Op de gravamina classis resolutie mede te brengen.* — Is voorts geresolwierdt, dat die volmachten classium deser provinciae, die nae desen opt sijnodum verschijnen, met sullen brengen hun classis resolutie, genoemen op die overgess. classium gravamina ende ooc sulx van zijn classe onderteikent.

Den 9 Junij nae gedaene gebeth.

38. Is voorts gesloeten, dat **HENDRICUS BARNARDI**, nu dienaar te Goutum, metten eersten buiten dese provincie sal transferierdt worden om redenen, ende sal datelijck rusten van zijn dienst aldaer te Goutum, mids dat hij nae dato desis sal noch een halffjaer pensije van den kereke te Goutum ontfangen, welcker dienst het classis van Liuwerden middelertijt sal bedienen. Ende hij **HENDRICUS** sal middelertijt nae een bequaeme plaets omsien, ende sal het classis van Liuwerden **HENDRICO** metgeven behoerlijcke attestatie ende recommandatie. Ende hiermede sal te niete zijn die 30 artijckel, gesloeten in sijnodo te Dockum anno 1591.

39. In **ROMBARTI FELJES** versoeck is besloeten, dat hij moet een weinich patientie ende noch gedult hebben, vertrouwende dat hij sal plaets krijgen ofte opt eijlandt, hem alrede halff toegesecht, ofte elders. Middelertijt sal men in classibus anhouden, dat men hem wat onderhoudts beschicke.

40. Jider sal zijn classi mede voorstellen den noodt ende armoed van een arm beroeft ledemaet **JAN GLAESMAEKER** van Ackrum, ten einde hem wat mocht gegeven worden te help.

41. Is geresolwierdt, naerdien **ANDREAS HARCO** alles ontkent ende die van Roedehuisum moeten bewijzen, ende hierna nu het sijnodus niet wachten kan, dat die deputati sijnodi met tuie van wegen tclassis sullen gedeputiert van sijnodi wegen dese saecke met die **E. H.** communicieren, ofte die **E. heeren** believe dese saeck eerstdaex aff te handelen. Indien niet dat dan die deputati ende Liuwerder classis met consent der **E. H.**

den saeke befoelen worde nomine sijnodi opt stichtelijxt aff te handelen. Middelertijt wordt die van Roedehuisum belast hen getuichenissen ende probatien reed te maeken. Die tijt sal hiervan bestempt ende haer ange-secht worden.

42. Het sijnodus heeft bestempt zijne gedeputierden wt jider classe deser provinciae om dese ende andere kercken suaricheiden, die tusschen dit ende compstige sijnodum voor koenen vallen, autoritate sijnodi aff te handelen naet tbehoeren. Wt Liuwerder classe zijn hiertoe vercoeren ende verordent: HARMANNUS COUDE, dienaar binnen Liuwarden, ende HESSEL AJSMA, ouderlinck aldaer; ex Franekerana: SIBRANDUS VOMELIUS, dienaar te Oosterbierum, ende HUIBERT JANSZ, ouderlinck; ex Snezana: LAMBARTUS LEVIUS, dienaar te Balck, ende JOANNES MOLL, ouderlinck te Sneeck; ex classe Doccumana: JOANNES NICOLAI, dienaar te Dockum, ende HAJTZE AUCKESZ, ouderlinck; ex Bolswardiana: ANTHONIUS DIRCKSSZ, dienaar te Waarkum, die met hem sal brengen hen ouderlinck, die se bewilligen sullen coenen.

43. Anno 1593 den tuieden Maandach nae Meije stilo antiquo sal het compstige sijnodus (soe Godt wil) gehouden worden binnen Sneeck etc.

Nae gewoene dancksegginge is alsoe dit sijnodus provinciael Godloff voleindicht binnen Liuwarden in Westfrieslandt den 9 Junij anno 1592. Orconde der waerheijt van tgene vorss. is, hebben praeses ende scriba dit met haer naemen ondergess. nae gebrueck ende dat wt sijnodi naem ende befel, etc.

Onder stonden de naemen van preses et scriba sijnodi etc. Gecollationiert jegens zijn originael ende coempt daermet overeen. Oorconde mijn gewoontlijke hant.

JOANNES PETRI P. DUIREWOUTT, 1) ecclesiastes in Beetgum etc.